

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

ВАСИЛІШИН С.І., АСПИРАНТ, ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА*

У статті розглянуто теоретичні принципи, переваги та недоліки окремих методів нормування оборотних засобів та відображено методика його проведення в умовах конкретного сільськогосподарського підприємства.

The article deals with the theoretical principles, advantages and disadvantages of particular methods of floating assets norms as well as the methodology of its conduct an a specific agricultural enterprise is reflected.

Постановка проблеми. В ринкових умовах господарювання конкурентна позиція, фінансова стабільність та прибутковість сільськогосподарських підприємств залежить від розвитку стратегічного та тактичного фінансового планування. Жодний фінансовий чи виробничий бізнес-план не матиме свого значення без науково обґрунтованих показників формування та використання оборотних засобів. На сьогоднішній день економічна наука має у своєму арсеналі ефективний та дієвий інструмент оптимізації оборотних засобів господарюючих суб'єктів, який має назву нормування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання методики нормування оборотних засобів знаходяться у полі досліджень багатьох науковців, зокрема значну увагу даним питанням приділяють В.Г. Андрійчук [1], О. М. Бандурка [2], М.Я. Дем'яненко [3], Ю.С. Назаренко [5], М.Ф. Огійчук [6] та ін. Проте деякі питання стосовно адаптації нормування до умов ринкової економіки не достатньо вивчені, що обумовлює їх актуальність.

Формулювання цілей статті. Метою проведення дослідження є аналіз існуючих підходів до нормування оборотних засобів суб'єктів господарювання, розкриття методики їх використання в умовах конкретного сільськогосподарського підприємства та пошук шляхів її удосконалення, виходячи із впливу умов ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз економічної літератури свідчить про різні трактування категорії «нормування оборотних засобів», однак всі вони зводяться до

* Науковий керівник – Огійчук М.Ф., к.е.н., професор

найважливішого значення даного процесу – забезпечення безперервності та збалансованості виробництва. Так, О. М. Бандурка зазначає, що «нормування оборотних коштів – це економічно обґрунтований розрахунок мінімальної потреби у фінансових ресурсах, необхідних підприємству для створення мінімальних запасів товарно-матеріальних цінностей, які забезпечують його нормальну роботу» [2, с. 223].

Ми вважаємо, що під нормуванням слід розуміти складову фінансового планування та управління підприємством, яка включає в себе розробку, впровадження у господарську практику та контроль за дотриманням наукового обґрунтованих нормативів розміру оборотних засобів сільськогосподарських підприємств. При чому значення останнього компоненту – контролю за дотриманням нормативів у ринкових умовах є значним резервом зниження собівартості продукції шляхом досягнення економії ресурсів.

Після реформування аграрного сектору більшість сільськогосподарських підприємств не проводить нормування, обґрунтовуючи це складністю встановлення та дотримання нормативів в умовах нестабільної економіки та невизначеності. Також перешкодою для широкого використання нормування є втрата зв'язку між кредитуванням та формуванням оборотних засобів підприємств.

Деякі вчені розділяють процеси нормування обсягів оборотних засобів та власних джерел їх формування, однак ми вважаємо що ці завдання вирішуються одночасно, оскільки норматив уже виражає у грошовому виразі розмір джерела, яке необхідно для його формування. Погоджуємося із думкою Ю.С. Назаренко, яка зазначає, що саме норматив власних оборотних засобів є основою для встановлення межі між власними та залученими джерелами формування оборотних засобів [5, с. 170].

На сьогодні існує три методи нормування оборотних засобів: метод прямого розрахунку, економічний та аналітичний методи. Застосування того чи іншого методу варіюється в залежності від роду діяльності конкретного підприємства та окремого елемента оборотного засобу, для якого встановлюються нормативи.

Головною перевагою методу прямого розрахунку є врахування всіх індивідуальних, організаційно-економічних, технологічних та фінансових особливостей діяльності суб'єкта господарювання. Поруч із цим, економічний та аналітичний методи дозволяють врахувати тенденції зміни обсягів виробництва та виявити надлишкові запаси. Не зважаючи на це, використання останніх двох методик суттєво занижує розмір нормативу через неврахування факторів виробничого характеру та примітивність розрахунків, переносячи недоліки

нормування фактичного періоду на майбутні роки.

На нашу думку найбільш доцільною та ефективною саме для сільськогосподарських підприємств є методика, яка розроблена у Інститутом аграрної економіки НААН України, основні положення якої викладені у «Методичних рекомендаціях по нормуванню оборотних засобів підприємствами аграрного сектора АПК» [4]. Вона діє на протязі 14 років і як вважає більшість практиків, повністю себе виправдала.

При проведенні дослідження нами було здійснене нормування оборотних засобів ТОВ «Красноградське джерело» Красноградського району Харківської області. У цьому підприємстві нормування не здійснюється, тому проведення дослідження саме у цьому господарстві має актуальний характер.

Методика прямого розрахунку виходить із часу знаходження оборотних засобів в обороті та коефіцієнту наростання споживання. Для прикладу відобразимо цей підхід при нормуванні насіння та посадкового матеріалу, специфічною особливістю якого є формування страхового фонду, який у досліджуваному підприємстві встановлений на рівні 12% загальної потреби у насінні для посіву ровних культур (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення нормативу по насінню та садивному матеріалу у ТОВ «Красноградське джерело» Красноградського району Харківської області за 2012 рік

Вихідна інформація	Квартали				Разом
	I	II	III	IV	
Виробничо спожиті насіння та садивний матеріал (Пф), тис. грн.	3,2	257,0	6,3	50,8	317,3
Дні в обороті	334	245	153	61	x
Річна завантаженість засобів у обороті (Δ), тис. грн.	1059,8	62968,2	970,9	3096,8	68095,8
Календарна завантаженість засобів у обороті: $\Delta_k = \text{Пф} \times 365 = 115814,5$					
Коефіцієнт наростання споживання засобів у обороті: $K = \Delta : \Delta_k = 0,588$					
Час знаходження засобів у обороті: $M = \Delta : \text{Пф} = 214,6$ днів					
Норма запасу оборотних засобів: $\text{Нр} = M \times K = 126,2$ днів					
Середньодобове споживання оборотних засобів: $C = \text{Пф} : 365 = 0,869$ тис. грн.					
Норматив оборотних засобів на 2013 рік: $H = C \times \text{Нр} = 109,7$ тис. грн.					
Страховий фонд $\Phi_c = C \times 0,12 = 38,1$ тис. грн.					
Норматив із врахуванням страхового фонду, тис. грн. $\text{Н}\% = H + \Phi_c = 147,8$					
Норма оборотних засобів на наступні роки: $\text{Нпр} = (\text{Н}\% : \text{Пф}) \times 100 = 46,6\%$					

Джерело: власні розрахунки

Аналітичний метод доцільно застосовувати при нормуванні засобів сфери обігу, у нашому випадку готової продукції (табл. 2). Величина даного нормативу визначається, виходячи із середніх залишків готової продукції у звітному році, фактичного та планового обсягу реалізації і показує, яку величину готової продукції треба мати підприємству, щоб не призупинялися господарські процеси виробництва та реалізації.

Таблиця 2

**Визначення нормативу готової продукції
в ТОВ «Красноградське джерело» Красноградського району
Харківської області за 2012 рік**

Показники	Сума, тис. грн.
Середні мінімальні залишки готової продукції у минулому році	388,7
Фактично реалізовано продукції у минулому році	4622
Норма оборотних засобів, %	8,41
Плановий обсяг реалізації продукції	5120
Норматив готової продукції	430,6

Джерело: власні розрахунки

Наступним етапом нормування є визначення сукупного нормативу оборотних засобів на плановий рік та порівняння його із фактичними даними балансу на кінець звітного року (табл. 3). Проведені розрахунки свідчать про перевищення реальної вартості оборотних засобів ТОВ «Красноградське джерело» на кінець 2012 року порівняно із розрахованими нормативами на 283,1 тис. грн., що свідчить про нераціональність розміщення оборотних коштів. Із негативної сторони про обсяги оборотних засобів свідчить відхилення вартості насіння на 24,9 тис. грн. та кормів на 85,6 тис. грн., оскільки незаповненість даних нормативів може призупинити технологічний процес у рослинництві та тваринництві, на що при оптимізації структури активів необхідно звернути найбільшу увагу. Однак найбільш негативного впливу на оборотні засоби наносить наднормативний запас готової продукції у розмірі 387,4 тис. грн., що є свідченням відволікання коштів у сферу обігу і гальмування процесу обороту капіталу на досліджуваному підприємстві.

Таблиця 3

**Визначення сукупного нормативу оборотних засобів
в ТОВ «Красноградське джерело» Красноградського району
Харківської області за 2012 рік**

Елементи оборотних засобів	Норматив оборотних засобів за 2012 р., тис. грн.	Вартість оборотних засобів на кінець 2012 р., тис. грн.	Відхилення (+; -) від нормативу, тис. грн.
1.Виробничі запаси			
Сировина та матеріали	8,9	6,0	-2,9
Паливно-мастильні матеріали	140,4	145,1	+4,7
Будівельні матеріали	31,2	28,2	-3,0
Запасні частини	75,3	84,6	+9,3
Мінеральні добрива та засоби захисту рослин	146,8	177,3	+30,5
Насіння та садивний матеріал	147,8	122,9	-24,9
Корми та підстилка	399,9	314,3	-85,6
2.Поточні біологічні активи тваринництва	986,7	904,0	-82,7
3.МПП	13,1	26,2	+13,1
4.Незавершене виробництво у рослинництві	1073,2	1110,3	+37,1
5.Готова продукція	430,6	818,0	+387,4
Разом по підприємству	3453,9	3737,0	+283,1

Джерело: власні розрахунки

Висновок. Не зважаючи на всі позитивні аспекти нормування, у процесі свого господарювання за умов ринку підприємству у своєму арсеналі використовувати даний інструмент недостатньо. Ми вважаємо, що вирішального значення в управлінні ефективними використанням оборотних засобів набуває бюджетування.

Синтезуючи у плануванні оборотних засобів методики нормування та бюджетування, поєднуються стратегічний та тактичний рівні управління сільськогосподарським підприємством: використання зведеного бюджету та нормативів на запланований рік дає змогу оптимізувати структурні співвідношення між окремими видами оборотних засобів, а можливість вживати заходів із виявлення відхилень по окремим статтям бюджетів на протягом звітного року дає можливість тактично управляти собівартістю сільськогосподарської продукції. Тому ми рекомендуємо сільськогосподарським підприємствам поєднувати ці два універсальні підходи.

Література.

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене/ В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Бандурка О.М. Фінансова діяльність підприємства: Підручник/Бандурка О.М., Коробов М. Я., Орлов П.І., Петрова К. Я. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 2002. – 384 с.
3. Демьяненко Н. Я. Повышение отдачи оборотных средств колхозов/Н. Я. Демьяненко. – К.: Урожай, 1988. – 112 с.
4. Методичні рекомендації по нормуванню оборотних засобів підприємствами аграрного сектора АПК. - К. : ІАЕ УААН, 1998. – С. 39.
5. Назаренко Ю.С. Принципи нормування оборотних засобів у сільськогосподарських підприємствах/Ю. С. Назаренко//Економіка АПК і природокористування: Вісник ХНАУ. – Х., 2007. - №8. – С. 170-175.
6. Огічук М.Ф. Бюджетування як засіб зміцнення фінансового стану с.-г. підприємств / М.Ф. Огічук, Л.Г. Панченко//Економіка АПК і природокористування: Вісн. / ХНАУ. – Х. – 2007. - № 6. – С. 49-55.